

СТАНОВИЩЕ

от доц. д.н. Стоил Мавродиев, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление: 3.2. Психология, докторска програма „Културна и
диференциална психология“

Автор: Мая Михайлова Янева

Тема: „Духовност/религиозност, конструиране на Аза и психично благополучие“

Научен ръководител: проф. д.п.н. Ирина Зиновиева

Общо представяне на процедурата и докторантката

Представеният от докторантката Мая Михайлова Янева комплект материали на хартиен и електронен носител е в пълно съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за приложението му, както и с вътрешните правила на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Комплектът включва дисертационния труд с обем от 221 страници, автореферат, списък с публикации по темата, както и всички необходими документи, свързани с процедурата. На база на това считам процедурата за законосъобразна.

Актуалност на тематиката

Темата „Духовност/религиозност, конструиране на Аза и психично благополучие“ е изключително актуална в контекста на съвременните екзистенциални предизвикателства, пред които са изправени хората. Духовните и религиозни търсения и осмисляне се преплитат тясно с въпроси за конструирането на идентичност и психично здраве. Темата е релевантна на глобални тенденции към интеграция на духовността в психологическите модели. Според данни от Световната здравна организация, фактори като смисъл и трансцендентност са ключови за справяне с тревожност и депресия, а духовността се явява защитен фактор за благополучието. Това е особено актуално и за България, където културните и социални промени след 1989 г. и пандемията от COVID-19 са извели на преден план ролята на духовността в личностното развитие. Изследването предлага практически препоръки за терапевти и консултанти, които могат

да подобрят психологическата подкрепа, като интегрира теоретични модели от психологията на религията, личността и благополучието, които са недостатъчно проучени в български контекст.

Познаване на проблема

Докторантката демонстрира дълбоко и всестранно познаване на проблема, представено в първата глава на дисертацията, която обхваща теоретични концепции за духовността, религиозността и благополучието. Тя анализира ключови дефиниции и модели, като теорията на Пийдмонт за духовна трансцендентност, която описва духовността като измерение отвъд петфакторния модел на личността. Обсъдени са отличителните особености на духовността и религиозността, включително трансцендентност, самотрансцендентност и етапи на развитие на вярата по Фаулър. По отношение на благополучието, докторантката представя класически модели (напр. Риф за евдемонично благополучие), връзки с личностни черти (Big Five) и конструиране на Аза (независим, взаимозависим и метаперсонален). Освен това интегрира теории от Юнг, Фройд и Олпорт, разделяйки ги на вътрешна и външна мотивация. Обсъдени са и културни аспекти, както и връзки с хедонично и евдемонично благополучие. Литературният преглед е базиран на подходящи източници, включително класически трудове (Юнг за архетипове, Фройд за религията като илюзия) и съвременни изследвания (като адаптации на скали). Докторантката критично анализира пропуските в литературата, особено липсата на емпирични данни за български контекст, което оправдава нейната изследователска цел. Това показва не само познаване, но и способност за синтез и оригинален поглед върху проблема.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е добре структуриран, с обем от 221 страници, разделен на четири глави, въведение, заключение, научни приноси, списък с публикации, литература и приложения. Въведението ясно формулира актуалността на темата, подчертавайки ролята на духовността в конструирането на Аза и благополучието. Първата глава предоставя солиден теоретичен фундамент, обсъждайки концепции за духовност, религиозност, трансцендентност, личностни черти и благополучие. Втората глава описва изследователския дизайн: целта е да се изследват връзките между духовна трансцендентност, конструиране на Аза и психично благополучие. Задачите включват адаптация на въпросници и анализ на социално-демографски различия. Хипотезите са

шест: духовната трансцендентност предсказва благополучие и конструиране на Аза; връзки с личностни черти и ориентации към щастие; демографски фактори диференцират групите; различия между вярващи и атеисти. Процедурата е проведена от октомври до декември 2023 г., с 340 участници, събрани онлайн чрез Google формуляр, на доброволен принцип и с информирано съгласие. Използвани са адаптирани въпросници: за духовна трансцендентност (Пийдмонт), конструиране на Аза (DeCicco & Stroink, Singelis), благополучие (Риф, адаптирана от Калчев), ориентации към щастие (Peterson et al.) и личностни черти (Mini-IPIP, адаптирана от Карабелъова и колеги). Етичните аспекти са адресирани чрез анонимност и доброволност. Третата глава представя резултатите: висока духовна трансцендентност е свързана с по-високо благополучие и метаперсонален Аз; отрицателна корелация с хедонистично щастие; различия по пол, възраст и вяра. Резултатите частично потвърждават хипотезите, с положителни връзки между трансцендентност и благополучие, но и неочаквани (като липса на връзка с невротизъм). Четвъртата глава обсъжда резултатите, потвърждавайки връзки с предходни изследвания, и предлага препоръки за терапия и духовна подкрепа. Ограниченията включват неравномерност на извадката (преобладават жени, християни, високообразовани, от големи градове) и трудности в разграничаването на духовност и религиозност. Насоки за бъдещи изследвания: връзки с идентичност, културни различия и лонгитюдни проучвания. Приноси: Трудът е оригинален, с емпиричен принос чрез адаптация на въпросници и нови данни за България. Приносите са: адаптация на скали за духовна трансцендентност, конструиране на Аза и ориентации към щастие с трифакторна структура; нюансиране на връзката духовност-благополучие; потвърждаване на предиктивна роля на трансцендентност за метаперсонален Аз; установяване на демографски различия в духовността и благополучието.

Преценка на публикациите и личния принос на докторантката

Докторантката има 3 публикации по темата в научни издания, участие в т.ч. участие в научни конференции. Те отразяват ключови аспекти на дисертацията: връзки между духовност, Аз и благополучие. Това показва активност и оригинален принос, надхвърлящ минималните изисквания за докторантура. Мая Янева има участие и в два проекта.

Не се установяват данни за плагиатство.

Автореферат

Авторефератът е добре структуриран, с оптимален обем и точно отразява съдържанието на дисертацията. Той представя целите, методите, резултатите и приносите, с акцент върху емпиричните приноси.

Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Приемам самооценката на приносите, формулирани от авторката. Същите имат теоретични и приложни измерения.

Резултатите могат да се използват в психологическа практика за терапия и консултиране, особено в области с духовни кризи (като възрастови преходи или хронични болести). Препоръките за интегриране на духовност в модели на благополучие са приложими в програми за психично здраве. Резултатите могат да информират политики за културна психология, като адаптирани стратегии за духовна подкрепа. В академичен контекст, адаптираните скали могат да се използват в бъдещи изследвания, а предложенията за връзки с идентичност и култура – за разширяване на темата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Мая Михайлова Янева е осъществен на високо научно ниво, притежаващ оригинални приноси. Докторантката притежава много добра психологична „грамотност“ и изследователски компетентности. Представените научни приноси са както от теоретичен, така и от методологичен и приложно-практичен характер.

Предвид гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка и ще гласувам ЗА присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Мая Михайлова Янева по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология; докторска програма „Културна и диференциална психология“.

Дата: 09.01.2026

Изготвил становището:

/доц. д.н. Стоил Мавродиев/